DESPRE ADVERBELE CORELATIVE TEMPORALE

ADRIAN CHIRCU
Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca

„... spațiul este perceptibil cu unele dintre simțurile
noastre propriu-zise (văzul, pipăitul),
pe când timpul numai cu ajutorul minții (al memoriei)."
(Iorgu Iordan)

0. Încă de la începutul intervenției noastre, dorim să menționăm faptul că, în comparație cu celelalte limbi romanice, limba română prezintă un număr important de adverbe corelative[1]. Acestea au fost deseori abordate în literatura de specialitate de la noi, încercându-se o circumscriere de ansamblu a funcționării lor în enunț. Considerăm însă că studiul atent şi detaliat al acestora ne oferă informații pentru o mai bună cunoaştere a faptelor de limbă şi, implicit, a relațiilor inter- şi intrapropoziționale.

1. Pentru o înțelegere adecvată a rolului pe care-l joacă adverbele corelative în enunț, trebuie să plecăm de la modul în care este definit termenul *corelativ* în principalele lucrări lexicografice sau în dicționarele de termeni lingvistici.

1.1. În DEX, corelativul este definit în modul următor: „care este în relație reciprocă cu ceva, care indică un raport reciproc. ◊ Noțiuni corelative = noțiuni care conțin note arătând existența unei anumite legături reciproce între două obiecte ale gândirii. Conjuncții corelative (şi substantivat, f.) = conjuncții care apar la ambele membre ale unei fraze, fiind coordonatoare sau, mai rar, subordonatoare."

1.2. În MDN, termenul este înțeles ca un „cuvânt (adverb, conjuncție etc.) care intră în corelație cu un alt cuvânt, care indică un raport de reciprocitate; corelator."

1.3. În ceea ce priveşte definirea *elementului corelativ* în DŞL, acesta este perceput ca un „ansamblu de doi termeni plasați în două propoziții diferite, care marchează suplimentar relația dintre ele; primul termen al corelației are rolul de a anunța raportul sintactic respectiv. În limba română, sistemul corelativ este bogat; acesta prezintă un tip conjuncțional şi un tip adverbial (adjectival), cuprinzînd atât raportul de coordonare, cât şi pe cel de subordonare"[2].

1.4. În ELR, se consideră că „în subordonare (în frază), e.c. sunt de obicei diferite ca formă, prezentând şi o asimetrie funcțională: un element introductiv al subordonatei (conjuncție sau locuțiune conjuncțională subordonatoare, adverb sau pronume relativ) are ca e.c. un element din regentă"[3].

2. Din definițiile date, rezultă că majoritatea corelativelor contribuie la stabilirea unor relații semantice şi/sau sintactice, cu scopul de a asigura coerența textuală şi de a releva legăturile care se stabilesc în enunț [4]. Corelativele joacă un rol important atât în realizarea coordonării, cât şi a subordonării. Acestea fac parte din sfera conectorilor şi au un rol important din punct de vedere semantic. Grupul conectorilor este destul de eterogen, deoarece elementele care-l compun sunt diversificate şi au funcții multiple în enunț[5].

BDD-V3251 © 2008 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:58:53 UTC)

2.1. În subordonarea interpropoziţională, corelativele (anticipante sau reluante) conţin întotdeauna informaţia semantică a subordonatei. De asemenea, din punct de vedere gramatical, corelativele sunt exclusiv adverbe şi au aceeaşi funcţie cu subordonata la care se raportează [6].

2.2. Prin urmare, corelativele joacă la nivelul enunţului rolul unui liant care întreţine relaţia dintre subordonată şi regentă. E vorba despre un cumul de informaţie semantică şi gramaticală care se realizează prin intermediul corelativului. Deseori, folosirea corelativelor în enunţuri de acest tip este impusă şi de unele valori aspectuale inserate în regente, valori care ajută la întărirea legăturii dintre regentă şi subordonată [7].

2.3. Din punct de vedere structural, aceste adverbe pot fi de tip primar (de exemplu ***atunci***) sau de tip locuţional (de exemplu ***de aceea***). În general, au caracter facultativ, însă deseori folosirea lor este impusă de ceea ce numim *„atmosfera enunţului"*. Atunci când apar în enunţ, formează împreună cu elementele conective (conjuncţii, locuţiuni conjuncţionale, adverbe relative) un posibil relatem discontinuu (de exemplu, ***atunci*** *...* ***când*** sau ***când*** *...* ***atunci***), care marchează valoarea subordonatei la nivel sintagmic.

3. În rândurile de mai jos, ne vom limita la interpretarea unor fapte de limbă care privesc unele corelative temporale şi modul în care acestea sunt reperate şi funcţionează în enunţ. Corelativele temporale sunt întâlnite deseori în vorbirea familiară şi în textele cu caracter popular, însă nu lipsesc nici din textele literare. Inventarul lor este bogat şi include, pe lângă adverbe temporale propriu-zise, şi adverbe (locuţiuni) care şi-au schimbat sensul primar (***pe loc***, ***cum***, ***unde***).

3.1. În studiile de sintaxă, în analiza subordonatelor temporale, s-a pornit de la trei mari tipuri, delimitate pe baza raportului logic de desfăşurare a acţiunii, şi în a căror descriere s-a ţinut cont de plasarea în raport cu un reper temporal (simultaneitate, anterioritate şi posterioritate).

3.2. În viziunea autorilor *Gramaticii limbii române*, reperul temporal trebuie să fie „procesul specificat în regentă – având în vedere faptul că, astfel, se păstrează o coerenţă în prezentarea raporturilor temporale în cadrul mai larg al propoziţiilor subordonate."[8]

3.3. Aşa cum sugerează şi denumirea temporalei de care ne ocupăm (de anterioritate), acţiunea din această subordonată se desfăşoară înaintea celei din regentă. De acest tip este strâns legată şi aşa-numita subordonată temporală de proximitate, care, de fapt, reprezintă un subtip al subordonatei temporale de anterioritate, deoarece şi în acest caz acţiunea din regentă se petrece în urma acţiunii din subordonată [9].

3.4. Dintre conectorii sintactici care introduc o subordonată temporală de anterioritate, amintim: ***de îndată ce***, ***imediat ce***, ***după ce***, ***când***, ***cum***, ***odată ce***. Toţi aceştia intră deseori în relaţie cu unul dintre corelativele semantice: ***odată***, ***deodată***, ***şi***, ***îndată***, ***pe loc***, ***iute***, ***numai iaca***, ***numaidecât***, ***cum***, ***unde:***

Şi ***cum*** *mergea el,* ***numai iaca*** *i se înfăţoşează o furnică zburătoare...* (IC, **PAP**, p. 108)

Şi ***cum*** *ajunge la fîntînă,* ***cum*** *începe a bea lacom la apă.* (IC, **PAP**, p. 97)

Şi ***cum*** *ajung,* ***odată*** *intră buluc în ogradă...* (IC, **PAP**, p. 114)

... ***când*** *am auzit eu de tata,* ***pe loc*** *mi s-a muiet gura.* (IC, **PAP**, p. 186)

BDD-V3251 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:58:53 UTC)

Cum se duce sara acasă, şi spune tătîne-său ce a zis părintele Isaia. (IC, **PAP**, p. 198)

3.5. În general, funcționarea adverbelor corelative în context nu ridică probleme, însă nu acelaşi lucru se poate afirma şi despre ***cum*** şi ***unde***, care, pierzându-şi semnificația primară, devin elemente corelative [10].

3.6. Subordonatele care conțin corelativele temporale ***unde*** şi ***cum*** apar în special la scriitorii care au valorificat structuri specifice vorbirii populare şi celei familiare. Se pare că subordonatele temporale care îl au pe ***cum*** în poziție corelativă reprezintă un tip mai vechi, din moment ce acesta apare la Miron Costin sau la Ion Neculce:

Căzacii, cum au simțit de leşi că sîntu, ***cum*** *au început a săpa şanțuri împregiurul taberei sale.* (MC, **O**, p. 161)

Turcii, cum au trecut Nistrul, ***cum*** *au început a prăda ş-a robi ş-a da foc...* (IN, **L**, p. 133)

Deci Moisăi, cum au sosit în Neamțu, ***cum*** *au şi împlut locul că l-au chemat Duca-Vodă...* (IN, **L**, p. 1198)

3.7. La o primă analiză, ***cum*** şi ***unde*** au un comportament aberant, însă această situație îşi găseşte ulterior explicația. Pe lângă faptul că *„renunță"* la rolul lor de element de legătură interpropozițional, aceste două adverbe relative devin corelative şi se desemantizează, devenind adverbe de timp, „neabandonând" însă valoarea morfologică primordială (cea adverbială)[11], aşa cum se întâmplă în cazul lui ***cum*** şi ***unde*** (*fiindcă, deoarece*) cauzali conjuncționali sau a unui ***când*** (***dacă***) sau ***unde*** condiționali conjuncționali:

Cînd *aş mai trăi încă o dată, atunci aş şti eu ce să fac...* (SMF, **B**, p. 397)

Iepurele, ***cum*** *sunt toți iepurii fricoşi, pățind ce n-a mai pățit, [...] se duse şi le spuse celorlalți.* (SMF, **B**, p. 337)

3.8. ***Unde*** şi ***cum*** subliniază în enunț intervalul în care se desfăşoară acțiunea. Timpul scurs între acțiunea din subordonată şi cel din regentă este scurt, fapt care imprimă enunțului un ritm alert[12]. Folosirea lui ***cum*** în calitate de adverb corelativ nu este izolată, căci îl întâlnim cu acelaşi rol şi în regentele unor subordonate cauzale, valoarea sa fiind de adverb corelativ exclamativ cauzal (a se vedea şi sinonimia dintre ***cum*** şi ***de ce***):

Cum *să nu te cunosc, neică Stavrache, dacă suntem frați buni ?* (ILC, **O**, I, p. 364)

Apoi dă! Răspunse bogatul oftînd, ***cum*** *n-oi sta aşa şi* ***cum*** *n-oi fi mîhnit, dacă n-am nemică înaintea mea.* (SMF, **B**, p. 397)

Dacă tu eşti dracul, ***de ce*** *nu te duci să stai în balta unde te-a gonit Maica Domnului?* (ILC, **O**, I, p. 264)

4. În ceea ce-l priveşte pe ***unde*** temporal, în *Gramatica limbii române*, sunt discutate doar enunțurile în care acesta este urmat de o formă verbală cu negație expletivă[13], situație în care ar putea fi încadrat în categoria adverbelor exclamative. Considerăm că şi de această dată rămânem tot în sfera temporalului[14], iar nu a modalului:

BDD-V3251 © 2008 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:58:53 UTC)

La urma urmelor, ***unde*** *[imediat, îndată] nu-i dă şi Trăsnea cel urîcios un pupoiu, fără veste.* (IC, **PAP**, p. 209.)

Şi ***unde*** *nu porneşte stânca la vale, săltând tot mai sus de un stat de om.* (IC, **PAP**, p. 169)

4.1. ***Unde*** poate apărea într-o regentă şi neînsoţit de ***nu*** expletiv[15], ceea ce dovedeşte că falsul adverb de negaţie nu este obligatoriu şi nici nu impune un sens negativ verbului. Şi în această situaţie, valoarea sa este de adverb de timp, sinonim cu ***imediat, pe loc, îndată*** etc. şi are funcţie sintactică de circumstanţial de timp. Se observă clar că se îndepărtează de sensul uşor exclamativ invocat în paginile literaturii de specialitate[16]:

Apoi încet-încet m-am furişat printre oameni, şi ***unde****-am croit-o la fugă spre Humuleşti, uitându-mă înapoi să vad dacă nu mă ajunge moşneagul ?* (IC, **PAP**, p.186)

Aceştia erau stăpînii palatului. Şi ***unde*** *se repeziră la dînsul de pare că să-l ia de unghii.* (PI, **LBR**, p. 113)

4.2. În limba veche şi în vorbirea populară[17], ***unde*** poate apărea şi ca adverb relativ temporal, fapt susţinut atât de exemplul din Letopiseţul lui Ion Neculce, cât şi de cele din textele populare:

Ce Constantin-vodă să împlu de mare bucurie, ***unde*** *audzi acea veste, gîndind că-şi va astupa greşala lui...*(IN, **L**, p. 200)

Şi ***unde*** *plînge, glasul lui să auze în 3 zile cale.* (**A**, p. 138/9r)

Şi încă ***unde*** *zbiera, elu să auzie glasul ei 5 zile cale.* (**A**, p. 139/9v)

Unde*-i auzea/ Şi* ***unde****-i privea, / Miul le zicea:* (**BPR**, II, p. 267)

Miul, ***unde****-o auzea, / Din guriţă răspundea:* (**BPR**, II, p. 275)

Unde *Antofiţă auzea, / Inima-n el că creştea, / Din guriţă că striga:* (**BPR**, I, p. 353)

4.3. În *Gramatica elementară a limbii române,* Al. Philippide face o remarcă importantă, care vine în sprijinul observaţiilor noastre. Acesta intuieşte foarte bine sensul lui ***unde*** în enunţurile de acest tip. În capitolul dedicat conjuncţiei, Al. Philippide ia în discuţie şi adverbele relative (***când***, ***unde***), susţinând că ***unde*** „câteodată are înţelesul unui adverb" [18]. Exemplele pe care s-a bazat lingvistul ieşean în demersul său sunt alese din scrierile lui I. Creangă şi din cele ale lui P. Ispirescu:

Şi ***unde*** *am croit-o la fugă, uitîndu-mă înapoi, să văd nu m-ajunge moşneagul.*

Fata dede călcâie calului şi ***unde*** *se răpezi asupra lupului cu paloşul în mână.*

Cum ajunse fata la podul de argint, ***unde****-i ieşi lupul înainte cu gura căscată, de să o îmbuce cu cal cu tot.*

4.3.1. Concluzia lui Al. Philippide este că „în exemplele de mai sus avem sigur a face cu conjuncţiunea, întrebuinţată de prisos într-o propoziţie principală şi avînd câştigat din cauza aceasta un înţăles de adverb = de odată, fără veste" [19].

BDD-V3251 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:58:53 UTC)

4.3.2. Singurul fapt care i se poate reproşa lui Al. Philippide este confundarea adverbului corelativ cu o conjuncţie. Se pare că sensul locuţiunii *de prisos* trebuie perceput nu ca 'inutil, fără rost', ci ca 'facultativ'.

4.4. Se poate observa funcţia corelativă a lui ***unde*** în exemplele care vor urma. Pierzându-şi valoarea sa primară (adverb relativ-interogativ), locativul ***unde*** a cumulat, pe lângă valoarea temporală descrisă *supra*, şi o valoare corelativă care asigură o legătură semantică şi sintactică. În enunţuri de acest tip, ***unde*** apare întotdeauna în regenta care urmează subordonatei temporale. În acest caz, funcţionarea sa este identică cu cea a lui ***cum***:

> *A doua seară, cînd erau la rugăciune, tot pe acea vreme,* ***unde*** *se pomeniră că se umple biserica de şoareci...* (PI, **LBR**, p. 98)
>
> *Cum auzi cea mai mare astfel de cuvinte că iese din gura surorei sale celei mai mici,* ***unde*** *începu să o dojenească cu nişte vorbe cam luătoare în rîs.* (PI, **LBR**, p. 218)
>
> *Iar cînd fu către seară, cînd văzu că oştirea vrăjmaşe era să ia în goană pe a împăratului,* ***unde*** *se repezi odată Făt-Frumos din munte ca un fulger, şi* ***unde*** *trăsni odată în mijlocul mijlocul lor.* (F, **BOPG**, p. 67)
>
> *Cînd află că sînt paznicii lui,* ***unde*** *mi-l umflă un rîs d-alea cu lacrămi.* (PI, **LBR**, p. 354)

5. Faptele de limbă relevate în studiul nostru dovedesc încă o dată că interpretarea exemplelor trebuie să se facă foarte atent şi din mai multe perspective. Relevant nu este doar studiul sintactic. În enunţuri de tipul celor de mai sus, trebuie să ţinem cont nu numai de sintaxă, ci şi de stilistică ori de pragmatică, pentru că numai aşa se pot circumscrie cu exactitate diversele structuri din limbă.

5.1. Demersul nostru întăreşte afirmaţiile profesoarei Gabriela Pană Dindelegan care susţine într-un studiu relativ recent că, în ceea ce priveşte adverbul, avem de-a face cu o „eterogenitate sintactică, semantică şi funcţională a clasei în ansamblu [20].

NOTE:

---

[1] Marius Sala (coord.), *Enciclopedia limbii române*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2001, p. 145, „sistem bogat de elemente corelative".

[2] Angela Bidu-Vrănceanu *et al.*, *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*, col. „Dicţionarele Nemira", Bucureşti, Editura Nemira, 2001, p. 146.

[3] Marius Sala, *Op. cit.*, p. 145.

[4] Nu avem în vedere în studiul nostru adverbele în poziţie corelativă de tipul ***când plouă, când ninge***. Pentru detalii privind aceste structuri, vezi D. Bejan, *Adverbele de mod în poziţie corelativă*, în *Cercetări de lingvistică*, anul XXIV, nr. 1, Cluj-Napoca, Editura Academiei, 1979, p. 47–52 şi Gabriela Bîlbîie, *Construcţii corelative ale coordonării în limba română*, în Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Limba română. Aspecte sincronice şi diacronice*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2006, p. 49–55.

[5] Christian Touratier, *Que faut-il entendre par «connecteur»* ?, în Christian Touratier, Jean-Marie Merle (éds.), *La connection et les connecteurs. La phrase existentielle*, Travaux du CLAIX, nr. 19, Aix-en-Provence, Publications de l'Université de Provence, 2006, p. 23, « le terme de connecteur

BDD-V3251 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:58:53 UTC)

devient ainsi une sorte d'archilexème qui coiffe un certain nombre de termes hyponymes comme conjonctions, prépositions, adverbes, etc. »

[6] Gligor Gruiță, *Conective gramaticale – conective semantice*, în *Limba română*, anul XXIX, nr. 6, Bucureşti, Editura Academiei, 1980, p. 600–601: „Între conectivele gramaticale subordonatoare şi conectivele semantice nu există un raport de excludere totală sau de incompatibilitate în enunț. Mai ales în exprimarea emfatică, ele pot coexista şi „conlucra" în acelaşi enunț pentru sublinierea cauzei, scopului etc."

[7] Ion Diaconescu, *Corelația sintactică*, în *Limba şi literatura română*, anul XIV, nr. 3, Bucureşti, Societatea de Ştiințe Filologice, 1985, p. 7, „Sînt situații însă când un anumit mijloc de expresie nu are capacitatea necesară pentru a actualiza singur, fără echivoc, relația şi funcția unei unități sintactice ; după cum sînt si situații cînd mijlocul de expresie dispune de capacitatea necesară, dar vorbitorul vrea să evidențieze spusele sale printr-o accentuare a conținutului unității sintactice."

[8] Valeria Guțu Romalo (coord.), *Gramatica limbii române. II – Enunțul*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005, p. 478 ; D. D. Draşoveanu, *Teze şi antiteze în sintaxa limbii române*, [Cluj-Napoca], Editura Clusium, 1997, p. 209, susține că „în gramatica românească actuală există, asupra CT [corespondența timpurilor], două concepții contradictorii. CT-a afirmată şi practicată de GA, 1963, alege drept termen de referință timpul predicatului subordonatei. CT-b, adoptată de GA, 1954, în consens cu sintaxa generală, consideră timp reper pe cel al predicatului regentei. [...] CT-b, în schimb, păstrează termenii pe pozițiile lor firești (cauzala – anterioară, consecutive – posterioară etc.), nemaifiind necesară invocarea unei răsturnări a raportului gramatical față de cel logic."; Rodica Nagy, *Sintaxa limbii române actuale. Unități, raporturi şi funcții*, col. „Academica/seria Lingvistică", nr. 5, Iaşi, Editura Institutul European, 2005, p. 341, consideră că „în ordonarea acțiunilor pe axa temporală prioritară este existența propoziției regente".

[9] Vezi Valeria Guțu Romalo, *Lucr. cit.* p. 483.

[10] Ion Diaconescu, *Sintaxa limbii române*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1995, p. 280, susține că avem de-a face cu o dejoncționare care trebuie înțeleasă ca un proces „prin care se anulează calitatea de relator a unui segment; acestui proces, sunt supuse unele conjuncții, pronumele şi adverbele relative, în urma căruia capătă un alt statut lexico-gramatical".

[11] G. G. Neamțu, *Pe marginea unor adverbe relative atipice*, în *Cercetări de lingvistică*, anul XXIV, nr. 2, Cluj-Napoca, Editura Academiei, 1979, p. 221, „Schimbarea de sens având loc în interiorul clasei adverbului şi nedepăşind aceste limite, considerăm mai îndreptățită interpretarea lui **cum** 'temporal', **unde** 'temporal' şi **cît** 'temporal' drept adverbe relative (cu funcții sintactice) decît conjuncții subordonatoare".

[12] Mioara Avram, *Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente conjuncționale în limba română*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1960, p. 48, susține că avem de-a face cu „accentuarea posteriorității imediate".

[13] *Idem, ibidem*, II, p. 31, „adverbul **unde** urmat de forma verbală cu negație expletivă, în vorbirea populară"; I, p. 601, „Adverbele **ce** (provenit din conversiunea pronumelui interogativ), **cât** şi locuțiunea **(şi) unde nu** apar cu valoare de intensificare în enunțuri exclamative (Ce mult a crescut !, Cât de frumoasă este !, Şi unde nu s-a pornit o ploaie, care a acoperit toată valea !)".

[14] De aceeaşi părere este şi Corneliu Dimitriu, *Tratat de gramatică a limbii române. Sintaxa*, col. „Universitaria/seria Limba română", nr. 35, Iaşi, Editura Institutul European, 2002, p. 1411, însă fără a detalia: „**unde** poate apărea şi ca element component al perifrazei adverbiale nepronominale **unde nu** (cu sensul temporal **deodată, pe neaşteptate**), care perifrază adverbială pronominală are numai funcția sintactică de circumstanțial de timp (nu şi funcția de marcă a subordonării în frază)".

[15] Angela Bidu-Vrănceanu *et al.*, *Dicționar de ştiințe ale limbii*, col. „Dicționarele Nemira", Bucureşti, Editura Nemira, 2001, p. 208, „Component lipsit de semnificație a cărui apariție este impusă din rațiuni structurale. Clasa expletivelor se poate exemplifica, pentru română, prin adverbe de negație din construcții cu sens afirmativ".

BDD-V3251 © 2008 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:58:53 UTC)

[16] Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, ediție definitivă, București, Editura Științifică, 1975, p. 223: „Vorbirea populară, mai ales, cred, cea moldovenească, recurge foarte des la o formă exclamativă indirectă, reprezentată printr-o propoziție (aparent) secundară, introdusă prin **unde**. [...] În realitate, valoarea lui **unde** este temporală".

[17] Mioara Avram, *Op. cit.*, p. 58, „adverbul **unde** rămîne numai în poezia populară".

[18] Alexandru Philippide, *Gramatică elementară a limbii romîne*, Iași, Editura Librăriei Isr. Kuppermann, 1897, p. 365

[19] *Idem*, *ibidem*, p. 366.

[20] Gabriela Pană Dindelegan, *Elemente de gramatică. Dificultăți, controverse, noi interpretări*, col. „Repere", București, Editura Humanitas Educațional, 2003, p. 183.

BIBLIOGRAFIE

Avram, Mioara, 1960, *Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente conjuncționale în limba română*, București, Editura Academiei Române.

Bejan, D., 1979, *Adverbele de mod în poziție corelativă*, în *Cercetări de lingvistică*, anul XXIV, nr. 1, Cluj-Napoca, Editura Academiei, p. 47–52.

Bidu-Vrănceanu, Angela *et al.*, 2001, *Dicționar de științe ale limbii*, col. „Dicționarele Nemira", București, Editura Nemira.

Chircu, Adrian, 1999, „Observații asupra lui *cum* cauzal", în „Studii și cercetări lingvistice", nr. 49, fasc. 1-2, p. 61–66.

Chircu, Adrian, 1999, „Despre valorile morfologice și funcțiile sintactice ale lui *cum*", în *StUBB. Philologia*, XLIV, nr. 3–4, p. 15–18.

Constantinescu, Gh., 1972, „Despre elementele corelative ale limbii române", în „Limbă și literatură", vol. II, p. 19–30.

Diaconescu, Ion, 1995, *Sintaxa limbii române*, București, Editura Enciclopedică.

Diaconescu, Ion, 1985, „Corelația sintactică", în „Limba și literatura română", anul XIV, nr. 3, p. 7–10.

Dimitriu, Corneliu, 2002, *Tratat de gramatică a limbii române. Sintaxa*, col. „Universitaria/seria Limba română", nr. 35, Iași, Editura Institutul European.

Drașoveanu, D. D., 1997, *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, [Cluj-Napoca], Editura Clusium.

Gruiță, Gligor, 1980, „Conective gramaticale – conective semantice", în „Limba română", anul XXIX, nr. 6, p. 597–603.

Guțu Romalo, Valeria (coord.), 2005, *Gramatica limbii române. II – Enunțul*, București, Editura Academiei Române.

Iordan, Iorgu, 1950, „Note sintactice. Adverbe de loc cu sens temporal", în „Studii și cercetări lingvistice", anul I, fasc. 2, p. 269–274.

Iordan, Iorgu, 1975, *Stilistica limbii române*, ediție definitivă, București, Editura Științifică.

Ivănuș, Dumitru, 2000, *„Unde, când, cum, adverbe sau/și conjuncții"*, în: Doina Negomireanu (coord.), *Ion Coteanu – in memoriam*, Craiova, Editura Universitaria, p. 223–229.

Nagy, Rodica, 2005, *Sintaxa limbii române actuale. Unități, raporturi și funcții*, col. „Academica/ seria Lingvistică", nr. 5, Iași, Editura Institutul European.

Neamțu, G. G., 1979, „Pe marginea unor adverbe relative atipice", în „Cercetări de lingvistică", anul XXIV, nr. 2, p. 219–222.

Pană Dindelegan, Gabriela, 2003, *Elemente de gramatică. Dificultăți, controverse, noi interpretări*, col. „Repere", București, Editura Humanitas Educațional.

BDD-V3251 © 2008 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:58:53 UTC)

Philippide, Alexandru, 1897, *Gramatică elementară a limbii romîne*, Iaşi, Editura Librăriei Isr. Kuppermann.
Sala, Marius (coord.), 2001, *Enciclopedia limbii române*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic.
Touratier, Christian, Jean-Marie Merle (éds.), 2006, „La connexion et les connecteurs. La phrase existentielle", în „Travaux du CLAIX", nr. 19, Aix-en-Provence, Publications de l'Université de Provence.
Vulişici-Alexandrescu, Maria, 2001, „*Cum* – conectiv interpropoziţional", în „Analele Universităţii din Oradea", fasc. *Limba şi literatura română*, Oradea, Editura Universităţii din Oradea, p. 156–163.
Vulpe, Magdalena, 1980, *Subordonarea în frază în dacoromâna vorbită*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

IZVOARE

*** *Alexandria*, cea mai veche versiune păstrată, studiu introductiv, ediţie şi glosar de Florentina Zgraon, col. «Cele mai vechi cărţi populare în literatura română», XI, Bucureşti, Academia Română & Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, 2006, 286 p. (**A**)
*** *Balade populare româneşti*, introducere indice tematic şi bibliografic, anthologie de Al. I. Amzulescu, vol. I-III, col. «Ediţii critice de folclor-genuri», 1964, Bucureşti, Editura pentru literatură, 470 p.(I), 521 p.(II), 556 p.(III). (**BPR**)
Caragiale, I. L., *Opere. Teatru şi nuvele*, vol. I, Bucureşti, Editura pentru literatură şi artă, 1952, 385 p. (ILC, **O**, I)
Costin, Miron, *Opere*, ediţie critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice şi glosar de P. P. Panaitescu, Bucureşti, ESPLA, 1958, 534 p. (MC, **O**)
Creangă, Ion, *Poveşti, Amintiri, Povestiri*, ediţie îngrijită şi repere istorico-literare alcătuite de Iorgu Iordan şi Elisabeta Brâncuş, col. „Patrimoniu", Bucureşti, Editura Minerva, 1983, 351 p. (IC, **PAP**)
Fundescu, I. C., *Basme, oraţii, păcălituri şi ghicitori*, cu o introducere despre literatura populară de B. P. Hajdeu, Bucureşti, Editura Librăriei H. Steinberg & Fiu, 1896, 147 p. (F, **BOPG**)
Ispirescu, Petre, *Legendele sau Basmele românilor*, ediţie îngrijită de Aristiţa Avramescu, col. „Mari scriitori români", vol. I, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1988, 620 p. (PI, **LBR**)
MARIAN, Simion Florea, *Basme populare româneşti*, ediţie îngrijită şi prefaţă de Paul Leu, Bucureşti, Editura Minerva, 1986, 526 p. (SMF, **B**)
Neculce, Ion, *Letopiseţul Ţării Moldovei şi O samă de cuvinte*, ediţie îngrijită, cu glosar, indice şi o introducere de Iorgu Iordan, col. „Clasicii români", Bucureşti, Editura pentru literatură şi artă, 1955, 461 p. (IN, **L**)

SUR LES ADVERBES CORRÉLATIFS TEMPORELS
(*Résumé*)

Dans son étude, l'auteur se propose de réaliser une étude détaillée de quelques adverbes corrélatifs temporels qui ont un comportement particulier dans l'énoncé. Il s'attarde spécialement sur deux adverbes relatifs devenus corrélatifs: ***cum*** et ***unde***. Sa démarche concerne plutôt la syntaxe sans, toutefois, négliger les perspectives morphologique et lexicale.

BDD-V3251 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:58:53 UTC)